

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

“ԳԻՐՔ ԴԻԻՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ”

Հեղինակ՝ ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ.

Տպ. Ս. Յակոբեանց, 1978, էջ՝ 277:

Բարձր է ու պատուարեր տեղը՝ զոր կը գրաւէ Կոստան Զարեան ժամանակակից հայ գրականութեան մէջ: «Գիրք Դիւցազներգութեանց» ծաւալուն քերթադադիրքը վերջին բերքն է բեղմնաւոր ու երկարատեւ կեանքով մը բախտաւորուած հեղինակին:

Կ. Զարեան մէկն է արդի մեր գրականութեան սակաւթիւ մշակներէն, որոնք մեծ իրազօրծումներ, ուշադրաւ նուաճումներ արձանագրած ըլլան թէ՛ մեր բանաստեղծութեան և թէ՛ մեր արձակ գրականութեան կալուածներէն ներս: Իր տաղանդը հաւասար յաջողութեամբ փայլած է գրական զոյգ սեւերուն ալ մէջ:

Զարեան իր պատկառելի այս հատորին առաջին էջերը գրի առած է 1940-ական թուականներուն, երբ կը գտնուէր Լիբանան: Հայրենիք ներգաղթելէն ետքն է որ ամբողջացուցած է զայն, աւելի ճիշդը՝ իր այժմու ձեւն ու ծաւալը տուած է անոր: Կ'ընենք այս հաստատումը, հիմնուելով հեղինակին ծանօթ անձերու հաղորդումին վրայ, թէ ան առիթը չէ ունեցած վերջնական վերանայումի ենթարկելու իր ձեռագիրը, որ շատ հաւանաբար աւելի ճոխ ու յարգարեալ պիտի դուրս գար մամուլէն: Իր մահէն ետք, իր բնատանկան պարագաները ձեռագիրը պահուած են Վեհ. Հայրապետին մօտ, որ իր նախաձեռնութեամբ և անձնական ծախքովը հրատարակել տուաւ զայն Ս. Աթոռոյս Ս. Յակոբեանց Տպարանէն:

Կ. Զարեան մեր ընթերցող հասարակութեան ծանօթ է առաւելաբար «Նաւը Լերան Վրայ» հոյակերտ ու տարածուն վէպով, որուն Հայրենիքէն ներս կատարուած երկրորդ տպագրութեան առիթով ընդունած փոփոխութիւնները, յապաւումներն ու յաւելումները ատենին

մեծ աղմուկ հանեցին գրական մեր շրջանակներուն մէջ:

Զարեանի գլխաւոր ճիշդ եղած է, իր այս հատորի պարագային, առասպելախառն հէքիաթներու մշուշէն դուրս բերել ու կենդանի գոյնեղ կարկառել Դիւցազներք մեր ժողովուրդին: Անահիտ, Վահագն, Հայկ Դիւցազն, Մհեր և ուրիշներ իր մաքի պրիսմակէն դուրս եկած են իրենց նկարագրի ցայտուն յատկանիշերով, իրենց կարելի առաքինութիւններուն ինչպէս անխուսափելի մեղքերուն գումարովը ծանրաբեռն:

Կ. Զարեան ունի պատկերաւոր ու հիւթեղ ոճ ու բառակերտումի զմայլելի նարբ: Ստուար իր այս հատորին մէջ չկայ էջ մը ուր կարելի չըլլայ հանդիպիլ նորակերտ բառերու կամ ոճային ճարպիկ դարձուածքներու, որոնք իր քերթողական արուեստը կ'ընեն վսեմ ու ինքնադրոշմ:

Պէտք է խոստովանիլ սակայն թէ Զարեանի այս քերթողագիրքը քիչ մը «դժուարամարտ» է միջին ընթերցողին համար: «Մէկ չունչով կարդացուելիք» կամ «բարձի գիրք» մը չէ «Գիրք Դիւցազներգութեանց»ը: Իմացական վայելքներու և տղնուական տպրումներու ճաշակը ունեցողները միայն պիտի յօժարէին կէս ճամբան շինալ, մինչև վերջին էջը պահել խայծը իրենց ընթերցասիրութեան: Անոնք որոնք այս հատորին մէջ փնտռել կը փնտռեն պերճախոհ վսեմութիւնը Վարուժանի քերթուածներուն կամ հեղասահ կշռոյթը, գաշնաթաւ գնացքը Թէքէ-հանի հնչեակներուն՝ յուսախար պիտի ըլլան: Միւս կողմէ, Զարեանի էջերը չունին մթութիւնն ու ծանրութիւնը, նոյնիսկ տարտամութիւնը Մխիթարեան Հայրերէ ստորագրուած նոյնատեղ ստեղծագործութիւններուն: Չեն խոցելի նոյնպէս մեղքերովը Ինտրայի «Նոճեստան»ին:

Իր տարիներուն մեծագոյն մասը անցուցած ըլլալով Եւրոպայի մէջ, իր գործը, քերթողութիւնը մանաւանդ, կնիքին տակն է տպաւորապաշտ արուեստին, որը մեր գրական կալուածէն ներս ընկալելու, հայկական կաղապարովը ձեւաւորելու ճիշդ

Սոֆիա, 21 Յուլիս 1980

Ամենապատիւ Տ. Սղիբեկ Ս. Արքեպիսկոպոս Տեղեկական
Պատրիարք Հայոց Սրուսաղեմի

Ամենապատիւ Սրբազան Հայր,

Ինչպես յայտնի է Ձեր բարձր Սրբազնութեան, անցեալները Պուլկարիա այցելութեան
առթիւ այցելեցիք նաեւ Փլովաիվ քաղաքը ու հիւր եղաք ճեղույն մեհրապոլիս Ն. Ս. Վառլամի:
Ն. Սրբազնութիւն մեհրապոլիս Վառլամ խօսակցութեան ընթացքին յայտնեց, թէ
Ռիլայի պատմական վանքին մէջ կը պահպանուի հայ յեղափոխականի մը գրութիւնը՝ Ֆո-
սոպասնէն:

Յիշեալ Ֆոսոպասնէնը յանձնուեցաւ մեզի:

Ներքին կը ներկայացնենք սոյն Ֆոսոպասնէնի մէկ օրինակը: Յայտնի կ'ըլլայ, որ
«Ռաւիս» կեղծանունով հայ յեղափոխական մը հինգ ամիս մնացած է Ռիլայի վանքը:
Կ'ենթադրենք թէ յիշեալ յեղափոխականը 1906ին եկած է Պուլկարիա ու Ռիլայի վանքին
մէջ գործակցած Մակեդոնական յեղափոխականներու հետ:

1908ի Թրակիան սահմանադրութենէն յետոյ Թրակիան կառավարութեան կողմէ նոյն
առթիւ Պուլկար կառավարութեան մօտ կ'աշտարուած դիւանագիտական դիմումներու վրայ
արգիլուած է Հայ եւ Մակեդոնացի յեղափոխականներու աշխատանքը Պուլկարական հո-
ղամասի վրայ:

Կը կարծենք թէ ներքին Ֆոսոպասնէնի պահպանումը Հայկական բանգարանի մէջ
առիթ կը ստեղծէ Հայ գիտնականներու կողմէ խոր ուսումնասիրութեան ու պատմական
դիպքներու պարզաբանութեան:

Խորին յարգանքներով՝

Ամենապատիւ

ՕՆՆԻԿ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

գերագանց յաջողութեամբ իրագործած է
Ջարեան, շնորհիւ իր իւրացումի դժայ-
լելի կարողութեան և բարձր տաղանդին:

Արագութեան մեր դարը գոյցէ դժ-
ուար հանդուրժէ սակայն կեդրոնական
միակ դադարի մը շուրջ դարձող, կար-
ծես միաձոյլ կադապարի մը մէջ թափ-
ուած նման մեծածառաւ քերթողագիրք մը:

Ըսինք թէ նորակերտ բառերու սքան-
չելի ու անմրցելի վարպետ է Ջարեան:
Ստորեւ կու տանք նմոյշներ իր սրամիտ
խօսքի դարձուածքներէն, ուշադրաւ փո-
խարհութիւններէն և նորագիտ պատ-
կերներէն, ինքնակերտ բառերու փունջի
մը հետ միատեղ. —

Բանանք, պատահար, 73րդ էջը,
հոն գտնելու համար հրահաս, բիւրասա-
ղարք, ոսկեմանգալ, բոցակրակ, բիւրեղա-
քել և կարկաչազոռ բառերը:

Փոխարհութիւններէն տանք, քանի
մը էջերու վրայէն միայն, հետեւեալները.

— Հայաստանի մկանները, լուսալեցուն մար-
մին, ոսկիառող առասպել, ակօս հերկող
արեւ, հորիզոնների ոսկերը, ծաղկեց եր-
կինքը, հրացայ մեղեդի, կանաչ կրակ,
դեղին հառաչ և մարգարիտակերտ փայլեր:

Բարդուղիմէնէն՝ փայլակնակայծակ, ա-
հագնադղորդ, խորհրդախաբաւ և ալլը:

Պատկերներէն՝ լացող ծաղիկ, կարմիր
ծայն, լերկ ողկոյզ, հրացայ գոմէ, հուրէ
դանակ և շատ ուրիշներ:

Ընել համապարփակ վերլուծումը Կ.
Ջարեանի վիթխարի վառարկին՝ դուրս
կը մնայ ծիրէն ու ծրագրէն մեր այս հա-
մեսաւ ու հպանցիկ նկատողութիւններուն:

Ջարեանի այս հատորը կարեւոր ներ-
դրում մըն է արդի հայ գրականութեան
մէջ: Մէկը՝ դարերը արհամարհող հաս-
տարուն կաղնիներէն, հազուադէպօրէն
բուսնող գրական մեր անդաստանէն ներս:

Գ. ՃԱՐՏԱՐ